

Vluchtelingencrisis eist slachtoffers

Niet de vluchtelingen, maar wij Nederlanders zijn het slachtoffer van deze 'crisis'
De framingcrisis welteverstaan

MASTER THESIS

Lisa Vos (s1737384)

23 april '17

Begeleider: Dr. T. Van Hout
Media Studies: Journalistiek en Nieuwe Media
Universiteit Leiden, Faculteit der Geesteswetenschappen

Vluchtelingencrisis eist slachtoffers

Niet de vluchtelingen, maar wij Nederlanders zijn het slachtoffer van deze 'crisis'
De framingcrisis welteverstaan

Lisa Vos

Universiteit Leiden

Deze studie beschrijft hoe Nederlandse kranten vluchtelingen representeren in het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen (januari 2016) heeft ontsponnen. Dit wordt onderzocht aan de hand van een kwalitatieve inhoudsanalyse van het taalgebruik, waarbij verschillende linguïstische concepten helpen de constructie van etnische dominantie - de ongelijke machtsrelatie tussen etnische meer- en minderheden en/of uitsluiting - bloot te leggen. De resultaten laten zien dat het fenomeen van (seksueel) geweld tegen vrouwen wordt ingezet om te beklemtonen dat culturele diversiteit in Nederland een probleem is. Er wordt gebruik gemaakt van een sterk wij-zij discours. (Wan)gedrag wordt op een hele bevolkingsgroep geprojecteerd, als zijnde 'hun religie.' Islamitische vluchtelingen worden op deze manier geportretteerd als bedreiging voor 'onze' samenleving - wat hen tot onwelkome indringers maakt. De discussie evalueert de methode en reflecteert op de maatschappelijke relevantie.

I Inleiding

De toestroom vluchtelingen is groot, de animo om ze op te vangen wisselend. Na het zien van de foto van Aylan Kurdi, het Syrische jongetje dat levenloos op de Turkse kust aanspoelde, leek de wereld wakker geschud (Haenen & Rusman, 2016). Voor even. De mensen die vluchtelingen met open armen verwelkomden, raakten niet veel later in de minderheid. Het kantelpunt: nieuwjaarsnacht 2016. Europa werd opgeschrikt door wat politiechef Wolfgang Albers 'misdaden van een compleet nieuwe dimensie' noemt: de massa-aanrandingen in Keulen.

Nadat anonieme politiebronnen hadden gezegd dat de aanrandingen hoofdzakelijk waren gepleegd door asielzoekers uit Syrië die nog maar kort in Duitsland verbleven brak de vreemdelingenhysterie uit. Diezelfde dag - het Keulse incident is intussen wereldwijd groot - spreekt de Duitse minister van Justitie Heiko Maas van een 'beschavingsbreuk veroorzaakt door een ontketende horde.' Bijna

overal wordt melding gemaakt van de daders, al dan niet gebaseerd op (anonieme) bronnen: NRC Handelsblad opent met 'Vluchtelingen onder daders Keulen', De Standaard met 'Frau Merkel heeft mij uitgenodigd.'

Net zo roerend als de vluchtelingencrisis zelf, zijn de reacties erop. Om incidenten zoals nieuwjaarsnacht te voorkomen, raadt Reker, de burgemeester van Keulen, aan 'om vreemde mannen op minstens een armlengte afstand te houden' en verplicht Francken, Belgisch Staatssecretaris voor Asiel en Migratie, asielzoekers een cursus 'omgaan met vrouwen'. Een ding is zeker: de beruchte *Silvesternacht* markeerde een keerpunt in het vluchtelingendebat. Het leidde tot toenemend geweld tegen vluchtelingen en tot een afnemende sympathie voor het asielbeleid van Angela Merkel, alias de Duitse *Wirkommenskultur* (Argos Medialogica, 2016). Aylan leek voorgoed vergeten, de 'Wir schaffen das'-mentaliteit definitief de rug toegekeerd.

Verstrekkende consequenties

Waar zijn deze sentimenten op gebaseerd? In het vluchtelingendebat spelen media een zeer belangrijke rol (Esses, Stelian & Andrea, 2013). Zij bieden een platform aan verschillende stemmen, zorgen voor informatie over wat gaande is en geven een reflectie op de ontwikkelingen. De illusie dat journalistiek neutraal en objectief is, is van vervlogen tijden (McNair, 2006; in Huisman, 2016). Tegenwoordig weten we dat journalisten niet in staat zijn de werkelijkheid objectief weer te geven. Elke keuze die zij maken, heeft namelijk invloed op hoe de lezer de tekst interpreteert. Bovendien wordt de selectie en presentatie van het nieuws beïnvloed door ideologieën en invloeden van dominante groepen in de samenleving. Bewust of onbewust wordt taal gebruikt om de vluchtelingen(problematiek) op een bepaalde manier te representeren. Journalisten verkiezen hierbij - onvermijdelijk - een bepaalde weergave van de realiteit boven de ander (Hamelink, 2004).

Van Dijk (1991) toont in zijn studie aan dat vluchtelingen binnen de nieuwsmedia eenzijdig en voornamelijk negatief gepresenteerd worden. Dergelijke berichtgeving heeft verstrekkende consequenties. Het leidt niet alleen tot negatieve beelden en vooroordelen bij het publiek, maar kan ook bepalen hoe deze etnische minderheidsgroep wordt behandeld, zowel in de samenleving als in de politiek (Mares, 2003). Media kunnen immers door aandacht aan een onderwerp te besteden kwesties op de politieke agenda zetten. In vergelijking met audiovisuele media bezit de geschreven pers over het meest van deze 'political agenda-setting' macht (Walgrave, Soroka & Nuytemans, 2007; in De Vogel, 2016). Dit maakt het relevant om te bestuderen hoe vluchtelingen in Nederlandse kranten worden gerepresenteerd.

Januari 2016 dient als vertrekpunt voor deze studie naar het discours rondom vluchtelingen. Door het incident in Keulen werd er deze maand veel over de zogenoemde vluchtelingencrisis geschreven. Het streven van deze studie is het impliciete discours te ontdekken. Hoe worden vluchtelingen gerepresenteerd, niet door *wat* er geschreven wordt, maar door *hoe* het geschreven wordt? Om dit te achterhalen, wordt de volgende onderzoeksvraag gesteld:

“Hoe worden vluchtelingen gerepresenteerd in het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen (januari 2016) in de Nederlandse kranten heeft ontsponnen?”

Om tot een antwoord op de onderzoeksvraag te komen, wordt een kwalitatieve analyse van het taalgebruik uitgevoerd. Met behulp van verschillende linguïstische concepten wordt onderzocht hoe op microniveau een bepaald discours geconstrueerd wordt. Het is mogelijk om deze linguïstische analyse in te zetten voor sociale kritiek (Halliday, 1989). Taal is namelijk niet neutraal, maar ideologisch geladen en legitimeert bestaande machtsrelaties (Barkho & Richardson, 2009).

Er zijn eerder onderzoeken gedaan naar de representatie van vluchtelingen in het Nederlandse medialandschap, maar deze zijn in aantal gelimiteerd en bovendien weinig actueel. Het is daarom interessant om onderzoek te doen naar hoe tijdens een cruciaal nieuwsmoment in de huidige vluchtelingencrisis, namelijk het incident in Keulen, het discours over deze etnische minderheidsgroep wordt geconstrueerd.

2 Theorie

Wanneer vluchtelingen in het nieuws komen, worden zij vaak gerepresenteerd als afwijkend van de norm en bedreigend voor ‘ons’ (Van Dijk, 1991). Niet-westerse personen representeren als een stereotypische Ander heet *othering* en bestaat sinds het Europese kolonialisme van de 16e en 17e eeuw (Hall, 1992).

„The world is first divided, symbolically, into good-bad, us-them, attractive-disgusting, civilized-uncivilized, the West-the Rest. All the other, many differences between and within these two halves are collapsed, simplified - i.e. stereotyped. By this strategy, the Rest becomes defined as everything that the West is not - its mirror image. It is represented as absolutely, essentially, different, other: the

Other." (Hall, 1992, p. 308)

De Britse cultuurtheoreticus beschrijft in het bovenstaande citaat een vertoog dat de wereld in tweeën splitst. Alles wat niet-westers is, benoemd tot 'de Rest', staat hierbij lijnrecht tegenover 'het Westen'. Dit binaire construct dient als een strategie om de Westerse identiteit te bekrachtigen en te versterken. Door zich te spiegelen aan een niet-westerse 'Ander' wordt de 'eigen' Westerse identiteit geconstrueerd. Deze 'eigen' identiteit wordt beschouwd als superieur aan die van 'de Ander'.

2.1 Oriëntalisme

Wellicht het meest bekende werk over *othering* vormt Edward Said's '*Orientalism*'. Said (1978) projecteert de strategie van *othering* specifiek op de westerse wereld en haar 'tegenhanger' – de Oriënt (de islamitische gemeenschap). Het vertoog van een tweedeling – dat hij aanduidt als *orientalisme* – wordt volgens hem geconstrueerd door de Oriënt te beschrijven met een grote hoeveelheid aan vooroordelen en clichés. Said noemt het een constructie vóór en dóór het Westen: een systeem van culturele overheersing. De Oriënt biedt het Westen, waartoe ook de VS gerekend wordt, namelijk een tegenbeeld om de eigen (superieure) identiteit mee af te bakenen. Bij de constructie van het beeld van 'de ander' wordt de Oriënt in tegenstelling tot het rationele, beschaafde, democratische en progressieve westen als wreed, primitief en barbaars gerepresenteerd. Bovendien wordt de Oriënt als onveranderlijk en uniform voorgesteld.

Een dergelijke collectieve benadering, waarbij het samenhangende aspect van een 'moslimgemeenschap' wordt beklemtoond, zien we vandaag de dag ook terug in het debat over multiculturalisme en de islam (Berger, 2007). Vanaf het jaar 2000 is een duidelijke tendens tot 'culturalisering' van maatschappelijke problemen (Maly, 2007). De meest uiteenlopende problemen worden verklaard door op cultuur(verschil) te wijzen, in dit geval de islam. Door kenmerken te noemen die hen zouden typeren en die afwijkend zouden zijn aan het ideaalbeeld van 'onze eigen cultuur' (met seculiere vrijheden waarover overeenstemming zou bestaan), wordt er een duidelijk verschil tussen de ingroup en de outgroup gemaakt. Moslims komen hierbij als 'de ander' naar voren.

2.2 Representatie van vluchtelingen

De constructie van tegengestelde identiteiten en de strategie van *othering* zien we ook terug in de representatie van vluchtelingen. Waar het Nederlandse immigratiedebat zich voorheen op de sociaal-economische positie van immigranten

focuste, ligt het accent sinds de eeuwwisseling op hun religieuze en culturele achtergrond (Entzinger, 2006). Ook hier is sprake van een geculturaliseerd debat: de neiging om cultuurverschil tussen verschillende etnische groepen tot belangrijkste oorzaak van maatschappelijke problemen te benoemen.

In het nieuws over integratie en immigratie is het 'islam-als-bedreiging'frame veruit dominant (Vliegthart, 2007). In dit frame worden islamitische asielmigranten, zoals de naam al doet vermoeden, afgeschilderd als bedreigend voor de westerse samenleving. Hieronder valt niet alleen de terroristische dreiging die van moslimextremisten uitgaat (Fazel & Silove, 2006), maar ook de culturele dreiging die met de komst van deze groep gepaard zou gaan (Vliegthart, 2007). De islam zou immers onverenigbaar zijn met 'de' Nederlandse basiswaarden en wordt daarom als bedreigend voor de Nederlandse identiteit voorgesteld. Men vreest voor 'onze' manier van leven. Bovendien wordt benadrukt dat islamitische asielmigranten zich niet in de westerse samenleving kunnen en/of willen integreren (D'Heanens & De Lange, 2001). Dit heeft in Nederland de basis gevormd voor een sterke wij/zij kloof (Ghorashi, 2006). Daarbij geldt dat 'wij' 'ons' als superieur beschouwen en de niet-westerse asielmigranten een mogelijke bedreiging vormen waartegen 'wij' 'ons' moeten beschermen.

2.3 Morele paniek

Een dergelijke representatie kan verstrekkende consequenties hebben (Tavener, 2000). Het zou door een hevige gebeurtenis zelfs kunnen leiden tot morele paniek: een staat van dreigende crisis als gevolg van een tot onredelijke proporties opgeblazen probleem dat zogenaamd oncontroleerbaar is, maar die voor het grootste deel op irreële aannames gebaseerd is (Cohen, 1980). De reactie die op morele paniek volgt, slaat dikwijls op het versterken van sociale controle, door onder andere nieuwe of striktere wetgeving, politieacties en een intense publieke bezorgdheid (Goode & Ben-Yehuda, 1994; in De Roeck, 2016).

Toen Cohen het begrip *morele paniek* presenteerde, benadrukte hij dat er voor een verstoring van de openbare orde altijd zondebokken worden aangewezen, zogeheten 'folk devils'. Deze vaak deviante stereotypen worden als vijanden van de samenleving en de 'bestaande' normen en waarden geportretteerd. De indruk dat vluchtelingen in het impliciete discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen heeft ontsponnen als 'folk devils' werden weggezet, is reden tot deze studie.

3 Methode

Om te achterhalen hoe vluchtelingen werden neergezet in de media, analyseer ik in deze scriptie het taalgebruik in krantenberichten die in januari 2016 verschenen over het incident in Keulen. Door het uitvoeren van een discoursanalyse kan inzicht verkregen worden in de werking van de media en de ideologieën die zij uitdragen (Jørgenson & Phillips, 2002). De term 'discours' verwijst naar de invloed van taal op de wijze waarop mensen de werkelijkheid conceptualiseren (Jørgenson & Phillips, 2002). Een discoursanalyse heeft twee dimensies: een tekstuele en een contextuele (Van Dijk, 1991). Zoals in de inleiding al is vermeld, staat binnen dit onderzoek de tekstuele dimensie centraal. Systematisch wordt gezocht naar strategieën en patronen van bewoording die voor het onderzoek van betekenis zijn. Dit wordt ook wel *'systematisch close reading'* genoemd: waarin betekenis 'inductief' wordt vastgesteld (Koetsenruijter & Van Hout, 2014). Dit houdt in dat er vooraf geen categorieën worden vastgesteld, maar dat deze uit de data worden afgeleid.

3.1 Linguïstische concepten

Voor de analyse wordt gebruik gemaakt van een aantal linguïstische concepten die helpen de constructie van etnische dominantie - de ongelijke machtsrelatie tussen etnische meer- en minderheden en/of uitsluiting - bloot te leggen. Deze concepten geven de richting aan waarin de onderzoeker moet kijken. Zoals eerder is vermeld, is taal niet neutraal, maar ideologisch geladen (Barkho & Richardson, 2009). Taal beschikt over de (expliciete) macht om mensen positief of negatief te karakteriseren en te labelen. Door al dan niet bewust linguïstische middelen in te zetten, kunnen bepaalde ideologieën onopgemerkt op de lezers van een krant worden overgedragen, dit terwijl zij de krant meestal als neutrale nieuwsbron zien.

In de volgende paragrafen worden verschillende linguïstische concepten beschreven die kunnen helpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag: *"Hoe worden vluchtelingen gerepresenteerd in het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen (januari 2016) in de Nederlandse kranten heeft ontsponnen?"* De keuze voor deze concepten is gebaseerd op De Roeck (2016). Om de representatie van actoren te analyseren, gebruikt zij de categorieën die door Machin en Mayr (2012) en Hansen en Machin (2013) aangereikt worden.

Referentiële strategieën

Referentiële strategie verwijst naar de manier waarop (met welke bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden) sociale actoren in een nieuwsartikel worden benoemd en de daarbij horende sociale waarden (Richardson, 2007). Hoe actoren in een tekst worden opgevoerd, speelt een belangrijke rol in de overdracht van bepaalde ideologische waarden naar de lezer van een tekst en kan impact hebben op het beeld dat van hen wordt gevormd. Elke actor heeft verschillende eigenschappen, identiteiten en rollen waarmee hij of zij kan worden beschreven, maar deze hebben niet allemaal dezelfde betekenis (Richardson, 2007). Door een categorie boven een andere categorie te verkiezen, worden actoren in een bepaalde categorie opgenomen en tegelijkertijd uitgesloten uit een andere categorie.

*** Individualisering versus collectivisering**

De representatie van actoren als individuen of als abstracte leden van een groep kan een belangrijk effect hebben op hoe die actoren gezien worden (Machin & Mayr, 2012). Door het collectiviseren van een actor, krijgt hij of zij de kenmerken van een bepaalde groep mee, wat vervolgens met expliciete en impliciete betekenissen gepaard gaat (Richardson, 2007; in De Roeck, 2016). Bij berichtgeving over migranten of etnische groepen komt collectivisering vaak voor. Dit terwijl de voorstelling van actoren als individuen hen zou vermenselijken, wat makkelijker sympathie bij het publiek zou opwekken (Machin & Mayr, 2012).

→ “*De integratie van vluchtelingen en migranten verloopt allesbehalve soepel.*”

*** Algemeen versus specifiek**

Actoren kunnen gepresenteerd worden op basis van een algemeen kenmerk of als specifieke individuen (Hansen & Machin, 2013; in De Roeck, 2016). In het laatste geval wordt er meer empathie opgeroepen. Het reduceren van actoren tot een bepaald type (bijvoorbeeld tot moslims) benadrukt namelijk het anders-zijn, wat op impliciet racisme kan wijzen (Machin & Mayr, 2012).

→ “*Een andere uitdaging is hoe ervoor te zorgen dat grote aantallen jonge moslimmannen zich de seksuele en gendernormen van Europa eigen maken.*”

*** Aggregatie van actoren**

Wanneer actoren als statistieken worden behandeld en gekwantificeerd, spreken we van aggregatie van actoren (Hansen & Machin, 2013; in De Roeck, 2016). Vaak wordt

hierbij gebruik gemaakt van abstracte termen als: 'sommigen', 'een hoop', 'velen', etc. Men kan zo een wetenschappelijke indruk beogen, zonder de lezer van concrete cijfergegevens te voorzien (Van Dijk, 1991).

→ “*Het leidt ertoe dat sommigen gaan denken dat hier alles mag, alles is toegelaten.*”

* Anonimisatie van bronnen

Actoren kunnen ook worden geanonimiseerd. We gaan ervan uit dat een journalist zich in zijn berichtgeving alleen op bronnen die hij betrouwbaar acht baseert. Door de bron(nen) te anonimiseren omzeilt de journalist de nood aan gedetailleerde bewijsgrond of specificatie (Hansen & Machin, 2013; in De Roeck, 2016).

→ “*Er zijn mensen die vrezen dat het einde van onze beschaving inluidt.*”

Wij en zij: othering

Othering karakteriseert zich door *positive self-presentation* en *negative other-presentation*. Insiders worden op een positieve manier gepresenteerd, outsiders op een negatieve manier. Voornaamwoorden als *wij*, *zij*, *ons* en *hun* worden gebruikt om lezers voor een bepaald idee te winnen (Machin & Mayr, 2012; in De Roeck, 2016). Deze termen duiden namelijk niet alleen personen aan, zij geven tevens de relatie met anderen weer. Op latente wijze reproduceren zij ongelijkheden en machtsrelaties. De redacteur creëert hiermee een gezamenlijke ‘zij’, een collectieve ‘ander’ die een levensstijl hanteert die tegen ‘onze’ manier van leven ingaat (Hansen & Machin, 2013 ; in De Roeck, 2016).

→ “*Wij passen onze normen en waarden niet aan. Zij hebben zich aan te passen.*”

Retorica

De beginselen van discoursanalyse zijn in de klassieke retorica terug te vinden (Van Dijk, 2009). De discoursanalyse bestudeert namelijk, net als retoriici, de structuur van een tekst. Niet alleen figuren en stijl maken een tekst overtuigend, ook argumentatie is van belang.

In discussies over maatschappelijke kwesties willen mensen elkaar overtuigen van hun gelijk. Dit kunnen zij dit doen door gebruik te maken van de retorische middelen ‘ethos’, ‘pathos’ en ‘logos’. Ethos is het beroep dat de spreker doet op zijn eigen gezag en deskundigheid om het publiek ervan te overtuigen dat hij of zij een gekwalificeerd spreker is, pathos is een manier om in te spelen op de emoties van het publiek en logos beroept zich op feiten en logische redenering (Braet, 2007). Volgens Aristoteles is ethos het sterkste overtuigingsmiddel: “*een publiek dat vertrouwen heeft in de spreker zal geneigd zijn diens standpunt te aanvaarden.*”

In het overtuigingsmiddel ethos zijn drie dimensies te onderscheiden: eerlijkheid, deskundigheid en welwillendheid. Een spreker toont zijn *eerlijkheid* door informatie die zijn ethos kan aantasten te ontcrachten of door te beklemtonen dat hij oprecht is (Burger & Anemaet, 2011). *Deskundigheid* toont een spreker aan de hand van inzicht in het onderwerp, door specifieke cijfers en details te geven, naar ervaring en opleiding te refereren en vakjargon te gebruiken. Wanneer een spreker het gemeenschappelijke met het publiek benadrukt, toont hij zijn *welwillendheid*.

Transiviteit

Ook een manier om relaties te analyseren is aan de hand van transiviteit. Transiviteit gaat over wie (of wat) doet wat met wie (of wat) (Machin & Mayr, 2012)? Een duidelijkere omschrijving: het beschrijft de relatie tussen de opgevoerde personen in een tekst (Richardson, 2007). Transiviteit heeft een bepalende rol in hoe we mensen waarnemen (Jones, 2012; in De Roeck, 2016). Dezelfde werkelijkheid kan middels transiviteit namelijk verschillend gebracht worden.

In dit onderzoek speelt het relationele aspect van transiviteit een belangrijke rol. Deze legt de relatie bloot tussen de opgevoerde personen in een tekst. Achter uitingen als 'waarschuwen', 'adviseren' en 'vermanen' gaat namelijk ook een relatie schuil. De persoon die andere mensen ergens op attendeert, krijgt op deze manier macht over de ander. Bovendien: als je iemand ergens op attendeert, kan dat de indruk wekken dat je beter ziet wat gaande is dan iemand anders.

→“Premier Rutte waarschuwt alle in Nederland aanwezige asielzoekers dat zij zich hier onvoorwaardelijk aan de Nederlandse normen en waarden dienen te houden.”

Modaliteiten

Modaliteit is het pendant van transiviteit en refereert naar commentaar, oordelen en attitude in tekst, en specifiek naar de graad waarmee de schrijver begaan is met de claim die hij of zij maakt (Richardson, 2007; Machin & Mayr, 2012). Modaliteit toont aan dat er niet alleen een koppeling is tussen inhoud en vorm, maar ook tussen inhoud en functie (Richardson, 2007). Vaak worden hierbij modale werkwoorden als 'willen', 'zullen', 'kunnen', 'moeten' en 'zouden' (en de ontkenning ervan) gebruikt.

Modaliteiten oefenen veel invloed uit op hoe lezers een gebeurtenis waarnemen (Richardson, 2007; in De Roeck 2016). Bovendien kunnen modaliteiten helpen bij het opsporen van de eventuele (politieke) functie van een tekst, omdat deze iets over de opvattingen van de redacteur verklappen.

→ *“De straffen op seksueel geweld moeten worden aangescherpt en de criteria om te bepalen of er sprake is van seksueel geweld, afgezwakt.”*

3.2 Vervolg

Bovenstaande linguïstische concepten zullen als een raamwerk geprojecteerd worden op krantenberichten die in januari 2016 verschenen over het incident in Keulen. In de conclusie zal vervolgens een koppeling gemaakt worden tussen de bevindingen en bestaande theorieën.

4 Materiaal

In dit hoofdstuk wordt het materiaal besproken waarop de analyse van de voorgaande linguïstische concepten zal worden toegepast.

4.1 Nederlandse dagbladen

Omdat deze studie ingaat op het brede, landelijke discours, is er voor gekozen om de volgende vier landelijke dagbladen te bestuderen: De Telegraaf, Het Algemeen Dagblad, De Volkskrant en het NRC Handelsblad. Deze vier dagbladen hebben de grootste oplage binnen Nederland (samen een bereik van minstens 1.315.000 lezers) en daarmee de mogelijkheid tot een substantiële invloed op de publieke opinie. Twee van de vier kranten (respectievelijk De Volkskrant en het NRC Handelsblad) worden getypeerd als kwaliteitskranten, terwijl de andere twee, het Algemeen Dagblad en De Telegraaf, bekend staan als tabloids (Bakker & Scholten, 2011). Bovendien hebben deze kranten een verschillende religieuze en politieke oriëntatie. Zwart-wit gezien wordt het Algemeen Dagblad getypeerd als neutraal, De Telegraaf als rechts en populistisch, De Volkskrant als links en het NRC als liberaal. Door de combinatie van deze dagbladen wordt de representatie dus zo breed mogelijk onderzocht.

4.2 Zoekmethode

Voor dit onderzoek worden alle krantenartikelen via de portal LexisNexis verzameld. Dit wordt gedaan middels de zoektermen ‘vluchtelingen(en)’ en/of ‘asielzoeker(s)’. Vervolgens zijn uit deze artikelen alleen die gekozen waarin de term ‘Keulen’ voorkwam, dit om te waarborgen dat wat zich in Keulen had voorgedaan het (deel)onderwerp van de tekst zou zijn. De krantenartikelen dateren van 1 januari 2016 tot en met 31 januari 2016. Door het incident in Keulen werd er deze maand

veel over vluchtelingen en de zogenoemde vluchtelingencrisis geschreven. Het beeld dat de media op zo'n moment uitdragen, is bepalend voor de publieke opinie en tevens voor het genereren van maatschappelijk draagvlak voor (immigratie)beleid. Dit maakt het van belang om het discours rondom vluchtelingen in deze periode te bestuderen.

4.3 Corpus en sample

Deze selectiestrategie leverde in totaal 231 artikelen op. Om de totale omvang van het corpus te beperken en de haalbaarheid van het onderzoek te verzekeren, heeft de onderzoeker deze artikelen scannend gelezen en aan de hand daarvan een sample samengesteld. Alleen binnenlandse berichtgeving met betrekking tot vluchtelingen werd in deze sample opgenomen. Bovendien is het sample 'beredeneerd selectief' (Mortelmans, 2007). Dat wil zeggen dat de onderzoeker onderzoekseenheden heeft verzameld die typerend, representatief of juist afwijkend zijn voor het verschijnsel dat wordt onderzocht. Ook extreme casussen – bijvoorbeeld expliciet geuite meningen in opiniestukken – kunnen over het onderzoeksobject namelijk nuttige informatie opleveren. Het uiteindelijke sample bestond uit 54 krantenartikelen- een mix van korte nieuwsberichten, reportages, achtergrondverhalen en opiniestukken.

5 Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van het onderzoek besproken worden. Het doel van de analyse was om met behulp van verschillende linguïstische middelen de representatie van vluchtelingen te achterhalen.

5.1 Collectivisering van actoren

Vluchtelingen worden haast nooit als zelfstandige individuen geportretteerd. Men spreekt vrijwel altijd over 'de vluchtelingen', 'de asielzoekers' of 'de nieuwkomers', wat maakt dat zij als abstracte leden van een groep worden voorgesteld. Middels deze collectivisering ontstaat een homogeniserend effect (KhosraviNik, 2009). De actoren krijgen hierdoor allen dezelfde, vaak negatieve, eigenschappen aangemeten. Ter illustratie de volgende fragmenten:

"Ik heb een groot hart voor de vluchtelingen. [...] Maar bij het horen van het nieuws over de Nieuwjaarsnacht werd ik bijna agressief. Mannen die door de

meeste Duitsers met open armen zijn ontvangen, misdragen zich." - Cultureel antropoloog en criminoloog Hans Werdmölder (NRC, 09/01/16)

"Europa moet ook een manier vinden om een probleem aan te pakken dat tot nu toe voornamelijk is genegeerd: seksuele agressie door vluchtelingen uit landen waar vrouwen niet dezelfde vrijheden hebben als in Europa. [...] Een andere uitdaging is hoe ervoor te zorgen dat grote aantallen van (meest) jonge moslimmannen zich de seksuele en gendernormen van Europa eigen maken." - Commentaar van The New York Times (Volkskrant, 08/01/16)

"De integratie van vluchtelingen en migranten verloopt allesbehalve soepel. [...] Incidenten zoals moslims die geen hand willen geven aan vrouwen, nieuwkomers die tegen abortus zijn, migranten die geen vrouw als tolk of medisch behandelaar willen of een vrouwelijke docent eisen voor hun taallessen of, erger nog, publieke aanrandingen van allochtone jongeren zoals op Oudjaarsavond in Keulen, versterken het gevoel van maatschappelijke onvrede." - Cultureel antropoloog en criminoloog Hans Werdmölder (Volkskrant, 06/01/16)

Niet alleen vluchtelingen worden collectief geportretteerd, ook het islamitische geloof wordt gecollectiveerd. Ondanks verschillen in religieuze opvattingen, spreekt men over de religie als één homogeen blok, namelijk over 'de islam'. Dit doet overkomen dat er zoiets als 'de islam' bestaat, maar ook dat 'de islam' een geheel van opvattingen en gedragingen bevat. In de volgende fragmenten komt dit duidelijk naar voren:

"We moeten ophouden 'naïef' te zijn: de aanrandingen in Keulen hebben wél alles met de islam te maken. Want dat is niet alleen een religie, maar ook een cultuur, een geheel van opvattingen en gedragingen. En volgens de islam is de vrouw het bezit van de man." - Schrijver Hafid Bouazza (Volkskrant, 11/01/16).

"Of de daders van de aanrandingen in Duitsland nu vluchtelingen waren of migranten van Arabische en Noord-Afrikaanse afkomst, hun barbaarse gedrag vindt zijn oorsprong in de genderapartheid van de islamitische cultuur. Zij zijn zelf het slachtoffer van een religieus wereldbeeld dat vrouwen beschouwt als minderwaardige wezens." - Darya Safai, auteur van 'Lopen tegen de wind' (Volkskrant, 14/01/16)

“Islam en vrijheid is een ongemakkelijke combinatie, dat zie ik ook.” - ChristenUnie-leider Gert-Jan Segers. (NRC, 16/01/16).

“Feministisch boegbeeld Alice Schwarzer waarschuwde al eerder voor de spanning tussen islam en feminisme.” - (Volkskrant, 20/01/16)

5.2 Actoren als algemene categorie

Vluchtelingen worden vaak voorgesteld aan de hand van een algemeen kenmerk, namelijk het zijn van een moslim. Vrijwel altijd krijgen zij het label ‘de gelovige’ opgeplakt. Door hun religieuze identiteit overal te benoemen en zelfs tot belangrijkste oorzaak van maatschappelijke problemen te bestempelen, wordt de nadruk gelegd op hun anders zijn. Kwesties over seksualiteit spelen hierbij een cruciale rol. Seksueel overschrijdend gedrag tegen vrouwen wordt beschreven als een uiting van ‘de moslimcultuur’, wat duidelijk op het mechanisme van *othering* wijst. Zo brengt de Volkskrant van 14 januari 2016 een opiniestuk met de volgende kop: *“Seksueel geweld wortelt in islamitische cultuur.”* Door dit specifiek in de titel te benoemen, wordt de religieuze identiteit van de actor extra benadrukt. Tevens wordt in het stuk het volgende gesteld: *“Moslims moeten erkennen dat Europees recht superieur is aan verderfelijke religieuze dogma’s.”*

Ook bij de onderstaande citaten zien we dat actoren aan de hand van hun religie worden benoemd:

“De toename van respectloos en agressief gedrag in onze steden is meer dan opvallend. En men kan niet om de constatering heen dat zich daarbij in het bijzonder delinquenten onderscheiden met een migratieachtergrond, vooral jonge mannen uit moslimlanden.” - Duitse politieagente Tania Kambouri (NRC, 14/01/16)

“Een andere uitdaging is hoe ervoor te zorgen dat grote aantallen van (meest) jonge moslimmannen zich de seksuele en gendernormen van Europa eigen maken.” - Commentaar The New York Times (Volkskrant, 15/01/16)

“Boekestijn kijkt ook naar de langere termijn: grote groepen moslimmigranten in een westerse samenleving integreren is niet eenvoudig.” - (NRC, 27/01/16)

“Aan het College voor de Rechten van de Mens zien we het onvermogen om met de islam als leefregel om te gaan. In een hele reeks handenschud-conflicten won niet de

klagende vrouw die zich ongelijk behandeld voelde, maar de weigerachtige moslim die zich beriep op de vrijheid van godsdienst." – (Volkskrant, 16/01/16)

Tegelijkertijd is er een tegengeluid, vaak te horen uit gezaghebbende bronnen:

"De veronderstelling dat moslims een verwrongen vrouwbeeld hebben en vrouwenrechten niet erkennen, noemt de in migratie gespecialiseerde hoogleraar criminologie Richard Staring van de Erasmus Universiteit Rotterdam onzin." (Volkskrant, 23/01/16)

"Renée Römken, oud-hoogleraar Interpersoonlijk geweld en directeur van Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, waarschuwt voor de generalisering dat moslims niet van vrouwen kunnen afblijven." (NRC, 11/01/16)

5.3 Aggregatie van actoren

In het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen heeft ontsponnen, blijkt dat actoren regelmatig als statistieken worden gekwantificeerd. Opvallend is dat het meestal een bewering over vluchtelingen betreft en dat deze vrijwel altijd wordt gevolgd door een negatieve uitspraak. Zo is in de Volkskrant van 7 januari te lezen waarom adjunct-directeur Britt De Herdt van het asielzoekerscentrum Vlaamse Kapellen een cursus 'omgaan met vrouwen' geeft: *"De cursus is opgezet om vluchtelingen te leren wat wel en wat absoluut niet mag. 'Veel van die jonge, viriele mannen zijn in hun thuisland zeer strikt gescheiden gebleven van het andere geslacht. Plots komen ze in een samenleving terecht, die veel toleranter is, waarbij vrouwen in de zomer luchtig gekleed gaan. Het leidt ertoe dat sommigen gaan denken dat hier alles mag, alles is toegelaten."* De abstracte termen 'veel van die jonge, viriele mannen' en 'sommigen' worden ingezet om een wetenschappelijke indruk te wekken, terwijl de lezer feitelijk gezien niets wijzer wordt. Onduidelijk blijft om hoeveel van 'die mannen' het daadwerkelijk gaat.

Ook in de column van schrijver Jerry Goossens komen we van deze abstracte bewoording tegen: *"In mijn achterhoofd hoor ik iemand, vlak bij Keulen geboren, bitsen: „Gooi de grenzen dicht!" Maar willen wij haveloze oorlogsvluchtelingen, onder wie kinderen en vrouwen, in de kou laten staan omdat een, naar te vreezen valt, aanzienlijk deel van de mannelijke asielzoekers er middeleeuwse ideeën over de verhouding tussen de seksen op nahoudt?"* (AD, 08/01/16).

Ook betreffende het aantal Nederlanders dat angstgevoelens aan het incident in Keulen heeft overgehouden, is een aggregatie van actoren vast te stellen:

“De premier zegt te begrijpen dat veel Nederlanders zich na het massale seksueel wangedrag extra zorgen maken over de instroom van grote groepen asielzoekers.”
(Volkskrant, 09/01/16)

“Maar wat we ook zeker niet onder stoelen of banken moeten schuiven, is het enorme angstgevoel dat veel vrouwen aan de gebeurtenissen hebben overgehouden”
(Telegraaf, 18/01/16)

Om laatst genoemde claim te beargumenteren, verwijst de auteur van het stuk in de Telegraaf naar een steekproef die in opdracht van het Algemeen Dagblad werd uitgevoerd *“waaruit blijkt dat bij 40% van de vrouwen de angstgevoelens flink zijn toegenomen”* (Telegraaf, 18/01/16). Specifieke cijfers lijken te zijn verdraaid. Het onderzoek van het Algemeen Dagblad stuit namelijk op een heel andere conclusie: *“40 procent van de vrouwen zou zich minder veilig voelen op straat, 34% zou zich meer zorgen maken om slachtoffer te worden van seksuele intimidatie.”* Ook het feit dat de nieuwsconsument van de Telegraaf geen extra uitleg krijgt over hoe deze data is verkregen, is opmerkelijk te noemen. Daar komt bij dat de media zich erop beducht moeten zijn dat zo’n omstreden uitspraak mogelijk als een *self-fulfilling prophecy* werkt. De mededeling dat anderen zich niet veilig voelen, kan namelijk direct of indirect als ‘sociaal voorbeeld’ dienen. Dat maakt deze steekproef eerder een angstaanjager, in plaats van een beschrijver.

5.4 Anonimisatie van bronnen

De bronnen die journalisten in de maand januari aanhalen, worden zo nu en dan geanonimiseerd. Zo brengt NRC op 15 januari het volgende: *“De ouders van de slachtoffers, die anoniem wensen te blijven, stellen tegenover NRC dat er veel meer aan de hand is. Er zouden vier meisjes op één avond zijn aangerand door inwoners van het azc. Twee van de meisjes hebben geen aangifte gedaan. Dit wordt bevestigd door een onafhankelijke bron.”* Wie deze ‘onafhankelijke’ bron is en wat zijn of haar relatie tot de twee meisjes is, blijft onduidelijk.

De anonieme verklaringen van agenten, wijzend in de richting dat er vluchtelingen onder de daders in Keulen waren, zijn het meest opmerkelijk te noemen. Vrijwel elke krant neemt over wat deze anonieme agenten gehoord en gezien zouden moeten hebben: *“[...] de groep aanranders die tijdens nieuwjaarsnacht in Keulen tientallen vrouwen lastigvielen, vooral bestond uit Syrische vluchtelingen. Slechts een klein deel van hen was afkomstig uit Noord-Afrika”* (AD, 07/01/16). *“Velen hebben een document laten zien*

dat wordt overhandigd op de plaats waar asiel wordt aangevraagd. [...] „Slechts een paar van hen waren langer dan drie maanden in Duitsland, de meesten waren onlangs binnengekomen asielzoekers” (NRC, 08/01/16) “Wat betreft de motivatie van de daders hebben de Keulse agenten tevens een andere lezing dan hun leiding. Volgens de officiële verklaring zouden de daders op oudejaarsavond vooral uit zijn geweest op geld, en zou de aanranding als afleiding hebben gediend om de vrouwen te bestelen. De agenten verklaren echter dat het precies andersom was: ‘Seksueel amusement was het hoogste doel’” (Volkskrant, 07/01/16). Waar deze zeer omstreden en aanstootgevende informatie op gebaseerd is, kan op geen enkele manier worden nagegaan.

5.5 Wij en zij: othering

In nasleep van het incident in Keulen heeft zich een sterk 'wij-zij'-discours ontwikkeld. Voortdurend wordt er in termen van 'wij' en 'zij' gesproken, wat de Nederlandse samenleving in tweeën splitst. De wij-groep bestaat hierbij uit *'de autochtone bevolking van Nederland'* of *'de westerse samenleving'*, de zij-groep uit degene die daar fundamenteel van zouden verschillen, namelijk: *'de vluchtelingen'* of *'degene die de westerse normen en waarden niet naleven en/of respecteren'*. Binnen dit 'wij-zij'-discours wordt met name het 'anders' zijn van de (islamitische) vluchtelingen benadrukt. Dit gebeurt door keer op keer naar het verschil met *'onze normen en waarden'* te verwijzen. Deze normen en waarden worden als *'seculier'*, *'democratisch'* en *'vrij'* aangeduid, maar krijgen verder geen precieze invulling. Zij lijken met name te worden gebruikt om een tweedeling in de maatschappij te creëren.

Ter illustratie het volgende citaat van minister-president Mark Rutte in De Volkskrant van 8 januari 2016: *“Wij passen onze normen en waarden niet aan. Zij hebben zich aan te passen. Wij zijn West-Europa, wij zijn beschaafd.”* Ook hier wordt niet duidelijk wat 'onze normen en waarden' inhouden. Bovendien benadrukt Rutte dat 'wij' West-Europeanen beschaafd zijn, wat impliceert dat 'zij' dat niet zijn. Ook in de Telegraaf van 9 januari 2016 wordt van de notie 'normen en waarden' gebruik gemaakt: *“Volgens de minister-president zullen onze normen en waarden strikt worden gehandhaafd, want er is geen enkele ruimte om daarop ook maar iets toe te geven.”* In een column van de Telegraaf van 13 januari wordt het nogmaals herhaald en krijgen 'onze normen en waarden' een vage invulling: *“Mooi gesproken van onze minister-president: We gaan niet wat we honderden jaren hebben opgebouwd, in de Verlichting: gelijkheid van man en vrouw, homo en hetero, blank en zwart, aan die verworvenheden gaan wij nooit concessies doen.”*

Het 'wij-zij'-discours is ook duidelijk aanwezig binnen de editoria's van Paul Jansen, de hoofdredacteur van de Telegraaf: *"Echte vluchtelingen hebben recht op een veilige plek, maar niet ten koste van die van ons. Wie onze normen en waarden niet respecteert, moet zonder pardon het land worden uitgezet."* (Telegraaf, 10/01/16) Het gebruik van 'echte vluchtelingen' impliceert bovendien dat er ook 'neppe vluchtelingen' zijn.

Ook ChristenUnie-voorman Gert-Jan Segers maakt van een wij-zij categorisering gebruik: *"Alleen al het idee dat onze cultuur fundamenteel dreigt te veranderen, is onbestaanbaar. Het punt is: wij mogen onze vrijheden nooit aanpassen. Zij moeten zich aanpassen."* (AD, 15/01/16)

In het 'wij-zij'-discours is tevens een duidelijk tendens zichtbaar naar 'onze vrouwen' die door de komst van de vluchtelingen (met een andere cultuur) mogelijk gevaar zouden lopen. Zo uit Darya Safai, auteur van 'Lopen tegen de wind', haar zorgen in een opiniestuk in de Volkskrant van 14 januari: *"Hier, in het Westen, worden ze plots geconfronteerd met een totaal andere cultuur, waarin vrouwen met respect behandeld worden en hun vrouwelijke en seksuele eigenheid ten volle kunnen beleven. Dat contrast wekt bij onbeschaafde mensen (want dat zijn het) lage, agressieve instincten op, het gevolg van een levenslange hersenspoeling."* In het zelfde stuk haalt Safai het volgende aan: *"Of de daders van de aanrandingen in Duitsland nu vluchtelingen waren of migranten van Arabische en Noord-Afrikaanse afkomst, hun barbaarse gedrag vindt zijn oorsprong in de genderapartheid van de islamitische cultuur. Zij zijn zelf het slachtoffer van een religieus wereldbeeld dat vrouwen beschouwt als minderwaardige wezens."*

Ook gaat de Volkskrant (07/01/16) in gesprek met psycholoog Per Isdal, de bedenker van een programma van de Noorse organisatie Alternativ til Vold (Alternatief voor Geweld) om mannelijke vluchtelingen te leren hoe ze met vrouwen moeten omgaan. Isdal verwacht dat door dit programma *"veel vluchtelingen zich goed zullen aanpassen aan de westerse normen en waarden. [...] Via het programma beperken we het algemene risico van de groep."* Hoe de normen en waarden van vluchtelingen eruit zien, wordt echter niet gespecificeerd. Wel worden er in het artikel referenties gemaakt naar kinderen opvoeden met fysiek geweld en dat het verboden is om vrouwen te dwingen tot seks, ook als je getrouwd bent.

Het 'wij-zij'-discours wordt overigens niet door iedereen gedeeld. Columnist Vincent Bijlo geeft in het Algemeen Dagblad van 9 januari een reactie op de stigmatisering van Rutte: *"[...] Dat zijn onze normen en waarden. Wij meten met één*

maat. We zijn gelijkwaardig. We kennen geen sterk en zwak geslacht. We gebruiken aanrandingen niet om onze mening over groepen mensen te verdedigen."

5.6 Ethostechnieken

Het gebruik van ethostechnieken om de eerlijkheid, welwillendheid en deskundigheid te benadrukken, komt in het vluchtelingen-discours dat zich in de weken na het incident in Keulen heeft ontsponnen regelmatig voor. De meest voorkomende ethostechniek is het aanhalen van een autoriteit:

"Arnold Plickert, voorzitter van de politievakbond in deelstaat Noord-Rijnland-Westfalen, concludeert op basis van deze verhalen 'dat de incidenten wel degelijk met vluchtelingen te maken hadden" - (Volkskrant, 07/01/16)

"Eurocommissaris Frans Timmermans komt met cijfers die het debat over migranten op z'n kop kunnen zetten: de meesten die nu komen zouden niet op de vlucht zijn voor oorlog." - (NRC 26/01/16)

"Eurocommissaris Frans Timmermans herhaalde donderdag in Amsterdam, tijdens een bezoek aan EU-voorzitter Nederland, dat Turkije meer moet doen. „We zijn nog verre van tevreden”, zei hij. Ook premier Rutte zei dat de „enorme instroom” omlaag moet." (NRC, 09/01/16)

"Een enkeling doet nu ook zijn mond open. Zoals Rainer Wendt, voorzitter van de politievakbond DpolG. Hij waarschuwde vlak na de verschijning van Kambouri's boek in oktober dat de agressieve machohouding die zij beschrijft onder jonge migranten uit moslimlanden die al langer in Duitsland wonen, ook bij een aantal vluchtelingen zichtbaar is. Vooral het respect voor vrouwen moet hen vanaf de eerst dag worden bijgebracht, zei Wendt." (NRC, 14/01/16)

"Er rust in Nederland „een soort wetenschappelijk taboe" op onderzoek naar de relatie tussen zedenmisdrijven en de herkomst van de daders. Dat zegt forensisch psycholoog Wineke Smid, voorzitter van NL-ATSA, de Nederlandstalige vereniging voor preventie van zedendelicten. Ze werkt bij De Forensische Zorgspecialisten." (NRC, 16/01/16)

5.7 Transiviteit

In het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen heeft ontsponnen, wordt regelmatig een waarschuwing gegeven. Vaak is deze gericht aan vluchtelingen die zich verkeerd zouden gedragen of aan vrouwen die door de komst van deze vluchteling mogelijk gevaar zouden lopen.

“Premier Rutte waarschuwt alle in Nederland aanwezige asielzoekers dat zij zich hier onvoorwaardelijk aan de Nederlandse normen en waarden dienen te houden. Wie die op grove wijze schendt, zoals de ‘schoften’ in Keulen, is hier niet welkom.”
- (Volkskrant, 07/01/16)

“Burgemeester Henriette Reker waarschuwt dat vrouwen beter mannen op afstand kunnen houden tijdens carnaval.” - (Telegraaf 07/01/16)

5.8 Modaliteiten

Om de rust te laten wederkeren en een herhaling van Keulen te voorkomen, dragen verschillende actoren verscheidene maatregelen aan. Hierin zijn drie grote lijnen te herkennen: het aantal vluchtelingen moet omlaag en beheersbaar worden; wie in Nederland mag blijven, moet zich integreren; en de orde moet worden hersteld. Premier Löfven uit Zweden houdt het bij: *“We moeten niet onze ogen sluiten en wegkijken. We moeten dit serieuze probleem aanpakken.”* (Volkskrant, 12/01/16). Criminoloog Christian Pfeiffer pleit voor *“een beter integratiebeleid voor vluchtelingen, iets om de honger van deze jonge mannen in goede banen te leiden. [...] Dat is een uitdaging die we moeten aanpakken”* (Volkskrant, 08/01/16). Merkels partij CDU stelt een hele reeks aanvullende maatregelen voor: *“De straffen op seksueel geweld moeten worden aangescherpt en de criteria om te bepalen of er sprake is van seksueel geweld, afgezwakt. Mensen zonder tijdelijke verblijfsvergunning moeten sneller en effectiever worden uitgezet”* (Volkskrant, 11/01/16). De Duitse vicekanselier Sigmar Gabriel (SPD) houdt een ander pleidooi: *“Vluchtelingen die een (zeden-) delict hebben begaan moeten in het land van herkomst hun gevangenisstraf uitzitten, om te voorkomen dat ‘de Duitse belastingbetaler’ voor de kosten opdraait”* (Volkskrant, 09/01/16). De Keulse burgemeester Reker kondigde samen met de Keulse politie maatregelen aan om massageweld in de toekomst in haar stad te voorkomen. *“Meer agenten in burger en uniform en camerabewaking moeten daarbij helpen.”* (TG, 06/01/01). België gaat vluchtelingen en asielzoekers een cursus geven over hoe respectvol om te gaan met vrouwen: *“De Belgische staatssecretaris voor Asiel en Migratie Theo Francken wil zo*

toestanden zoals in Keulen rond Nieuwjaar voorkomen" (AD, 07/01/01). Directeur Ton Coenen van Rutgers Kenniscentrum Seksualiteit pleit in navolging: "Er moet aandacht zijn voor een gelijkwaardige en respectvolle omgang. En dat seksuele grensoverschrijding ontoelaatbaar en strafbaar is. Dat kan in de vorm van een cursus [...] Hoe eerder we daarmee beginnen, hoe beter" (Volkskrant, 11/01/16).

6 Conclusie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies uit het onderzoek behandeld en antwoord gegeven op de hoofdvraag:

"Hoe worden vluchtelingen gerepresenteerd in het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen (januari 2016) in de Nederlandse kranten heeft ontsponnen?"

Om de representatie te achterhalen werden 54 artikelen uit vier verschillende kranten aan een grondige kwalitatieve analyse van het taalgebruik onderworpen. Hieruit kwam naar voren dat aan de hand van verschillende linguïstische middelen een discours is gecreëerd waarin vluchtelingen gerepresenteerd worden als bedreiging voor de samenleving – wat hen vervolgens tot onwelkome indringers maakt. Het incident in Keulen lijkt te zijn gebruikt om bepaalde bevolkingsgroepen te stigmatiseren en een racistisch discours te promoten.

6.1 Kenmerken discours

Het discours kenmerkt zich door een viertal keuzes: seksueel overschrijdend gedrag wordt gereduceerd tot een probleem van de islam, vluchtelingen worden als een homogene groep beschreven op basis van hun islamitische achtergrond, die religie lijkt niet verenigbaar met veronderstelde westerse normen en waarden en dus wordt de nood aan het versterken van sociale controle benadrukt – wat impliciet de bedreigende verbeelding van 'het vreemde' cultiveert.

Culturalisering van seksueel geweld

In het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen heeft ontsponnen, wordt seksueel wangedrag omschreven als een uiting van geloof, van 'de islam'. Religie staat centraal als belangrijke, zo niet dé verklarende oorzaak, voor wat zich in Keulen heeft afgespeeld. Er is sprake van de zogeheten *cultuurfixatie* (Maly, 2007): negatief gedrag wordt verklaard vanuit religieuze achtergrond. Andere factoren, waaronder iemands sociaaleconomische positie, worden achterwege gelaten.

Geweld tegen vrouwen wordt zo geprojecteerd op een hele bevolkingsgroep, als zijnde 'hun cultuur'. Het onderzoek van Römken (2016), welke al eerder aangaf dat het vluchtelingendiscours na Keulen (seksueel) geweld zou reduceren tot een specifiek probleem van moslims, wordt middels deze linguïstische analyse bevestigd.

Vluchtelingen homogeniseren

Bovendien treedt er een homogeniserend effect op, door het collectiviseren van heterogene groepen. In het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen heeft ontsponnen wordt er vrijwel altijd over 'de' vluchtelingen gesproken. Vluchtelingen worden op deze manier niet als zelfstandige individuen, maar als één homogeen blok geportretteerd: een die op dezelfde manier handelt, denkt en gelooft. Met name het laatste, de religieuze identiteit, wordt overmatig benadrukt (Entzinger, 2006). De islam wordt niet alleen als een religie voorgesteld, maar ook als een geheel van opvattingen en gedragingen. Islamitische vluchtelingen krijgen op deze manier allen dezelfde (negatieve) eigenschappen toegedicht (namelijk een ander vrouwenbeeld dan het 'onze'), wat vervolgens gepaard gaat met expliciete en impliciete betekenissen (Richardson, 2007). Zelfs wanneer de overheid (integratie)beleid maakt, richt deze zich op een homogeen geachte groep vluchtelingen. Dit doet afbreuk aan de uniciteit van het individu.

Islam onverenigbaar met westerse normen en waarden

Het discours dat zich in nasleep van het incident in Keulen heeft ontsponnen, splitst de Nederlandse samenleving in tweeën, namelijk 'de autochtone bevolking' en 'de vluchtelingen' (Ghorashi, 2006). Deze tweedeling komt niet alleen tot stand door voornaamwoorden als 'wij', 'zij', 'ons' en 'hun'. Met name het 'anders' zijn van de vluchtelingen wordt keer op keer herhaald, waarbij de klemtoon ligt op hun religieuze identiteit (Entzinger, 2006). Seksueel overschrijdend gedrag zou zijn oorsprong vinden in de 'genderapartheid van de islamitische cultuur'. Middels dit racistische stereotype worden islamitische vluchtelingen verbeeld als een gevaar voor de Nederlandse samenleving en voor de (veronderstelde) seksuele tolerantie (Vliegthart, 2007). Door te benadrukken dat vluchtelingen zich 'de seksuele en gendernormen van Europa' eigen moet maken, wordt bovendien de eigen identiteit geconstrueerd (Hall, 1992). Deze 'eigen' identiteit wordt als superieur aan die van 'de ander' beschouwd.

Nood aan versterking van sociale controle

Tenslotte wordt middels modaliteiten de nood aan het versterken van sociale controle benadrukt. Men vreest voor de veiligheid van 'onze vrouwen', die door de komst van de vluchtelingen (met een andere cultuur) mogelijk gevaar zouden lopen. Om de rust in Nederland te laten wederkeren, moet daarom 'het algemene risico van deze groep worden beperkt'. Verscheiden actoren dragen hier verschillende oplossingen voor aan. Hierin zijn drie grote lijnen te herkennen: het aantal vluchtelingen moet omlaag en beheersbaar worden; wie in Nederland mag blijven, moet zich integreren; en de orde moet worden hersteld. Van het kabinet wordt verwacht dat zij maatregelen neemt om vluchtelingen de 'waarden van onze vrije democratische samenleving' bij te brengen. Met enige regelmaat wordt gepleit voor training en educatie. Dit uitte zich ondermeer in het uitdelen van de vertaling van de Grondwet bij azc's, het laten tekenen van een participatiecontract en een cursus over hoe respectvol om te gaan met vrouwen. Deze 'oplossingen' richten zich op algemene stigmatiserende opvattingen over vluchtelingen, wat de bedreigde verbeelding van 'het vreemde' cultiveert.

6.2 Aanbeveling

Er vanuitgaande dat Nederlandse kranten een zo objectief mogelijke verslaggeving nastreven, doen zij er goed aan om evenwichtiger over vluchtelingen te berichten. In de praktijk houdt dit in dat zij in hun taalgebruik ten aanzien van deze etnische minderheidsgroep genuanceerder moeten zijn. Momenteel wordt de uniciteit van het individu ernstig tekort gedaan. Totaal verschillende individuen worden tot één groep samengevoegd – bovendien tot een groep vreemdelingen. Tevens wordt bepaald gedrag geprojecteerd op deze groep als zijnde 'hun cultuur'. Zoals Van Dijk (1991) in zijn studie al aangaf, kan een dergelijke representatie verstrekkende consequenties hebben.

7 Discussie

Tijdens de uitvoering van deze studie kwamen een aantal discussiepunten naar voren. Deze worden in dit laatste hoofdstuk besproken. Aansluitend worden op grond van deze punten enkele suggesties voor toekomstig onderzoek gegeven.

Wat betreft het corpus is dit onderzoek kleinschalig: enkel dagbladen werden aan de analyse onderworpen. Kleinschalige studie, zoals hier uitgevoerd, tracht uit de data een patroon af te leiden. Dit patroon schets wel degelijk een

representatief beeld, maar niet het volledige: het dient als eye-opener. In het huidige medialandschap, waarbij de pluriformiteit van het aanbod groter is dan dat het ooit is geweest, wordt de publieke opinie door meer dan dagbladen beïnvloedt. Om een completer beeld van het discours te krijgen en de generalisatie hiervan te bevorderen, zou het daarom uiterst interessant zijn om het onderzoek naar de representatie van vluchtelingen te vergroten. Dit kan door andere mediavormen als televisie en digitale media te betrekken.

Tevens is het huidige onderzoek, gezien de gelimiteerde tijd en de haast ongelimiteerde hoeveelheid content, qua tijdsperiode duidelijk afgebakend. Zij is enkel in staat om een uitspraak te doen over de maand januari 2016. Of er sprake is van een structurele trend of van een toevalstreffer is aan de hand van deze studie niet te bepalen. Uitgebreider onderzoek, waarbij de analyse over een langere periode wordt uitgevoerd, zou meer waardevolle informatie kunnen opleveren.

Tot slot zijn in deze studie enkele veronderstellingen gedaan omtrent de eventuele effecten van het discours. Echter heeft de methode van dit onderzoek zich tot de inhoud van het discours beperkt en niet tot de manier waarop deze invloed uitoefent op het publiek. Bovendien wordt het effect van discours niet alleen door de tekst beïnvloedt, maar ook door het begrip en de 'lezing' ervan door het publiek. Met het blootleggen van het dominante discours is dus slechts een eerste stap gezet. Verder onderzoek zou moeten uitwijzen of het vluchtelingendiscours daadwerkelijk in de geest van de lezer werkt.

Samenvattend zet deze studie de toon voor meer onderzoek naar het beeld dat nieuwsmedia van vluchtelingen en de zogenoemde vluchtelingencrisis neerzetten. Deze 'crisis' vraagt immers om oplossingen, niet om nog meer slachtoffers.

Literatuur

- Bakker, P., & Scholten, O. (2011). *Communicatiekaart van Nederland: overzicht van media en communicatie*. Kluwer.
- Barkho, L., & Richardson, J.E. (2009). The impact of BBC production strategies on news discourse.
- Berger, M. (2007). Islam in Europe: A clash of tolerances. Den Haag: Clingendael. Geraadpleegd op 28 december 2016: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20070500_cdsp_art_berger.pdf
- Braet, A. (2007). *Retorische kritiek: overtuigingskracht van Cicero tot Balkenende*. Den Haag: SDU Uitgevers.
- Burger, J. P. & Anemaet, L. (2011). Exploring Everyday Ethos. Ethos Techniques in Online Discussions about Extraordinary Experiences. Leiden: Leiden University Press.
- Cohen, S. (1980). *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and the Rockers (new ed.)*. Psychology Press.
- Cotter, C. (2009). Diversity awareness and the role of language in cultural representations in news stories. *Journal of Pragmatics*, 43(7), 1890-1899.
- D'Haenens, L., & De Lange, M. (2001) Framing of asylum seekers in Dutch regional newspapers. *Media, Culture & Society*, 23(6), 847-860.
- Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues*, 69(3), 518-536.
- Entzinger, H. (2006). Changing the rules while the game is on: From multiculturalism to assimilation in the Netherlands. *Migration, citizenship, ethnos*, 121-144.
- Fazel, M., & Silove, D. (2006). Detention of refugees. *British Medical Journal*.
- Ghorashi, H. (2006). Paradoxen van culturele erkenning. *Managen van Diversiteit in Nieuw Nederland*.
- Goode, E. & Ben-Yehuda, N. (1994). Moral Panics: Culture, Politics and Social Construction. *Annual Review of Sociology*, 20(1), 149-171.
- Haenen, M., & Rusman, F. (2015) *Hoe groot is de onvrede eigenlijk?* NRC Handelsblad, 6 oktober.
- Hansen, A., & Machin, D. (2013). *Media and communication research methods*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hamelink, C. (2004). *Regeert de leugen? Mediaplichtigheid aan leugen en bedrog*. Amsterdam: Boom.
- Hall, S. (1992). The West and the Rest: Discourse and power. *The Indigenous Experience: Global Perspectives*, 165-173.
- Halliday, M. A. (1989). Spoken and written language. Oxford: Oxford University Press.

- Huisman, I. (2016). *Vluchtelingen: van massa naar mens* (masterscriptie). Geraadpleegd van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/338287>
- Jones, R. H. (2012). *Discourse analysis: a resource book for students*. Abingdon: Routledge.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Sage.
- Koetsenruijter, W. & Van Hout, T. (2014). *Methoden voor journalism studies*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- KhosraviNik, M. (2009). The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers during the Balkan conflict (1999) and the British general election (2005). *Discourse & Society*, 20(4), 477-498.
- Machin, D. & Mayr, A. (2012). *How to do critical discourse analysis: a multimodal approach*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Maly, I. (2007). De culturalisatie van het politieke discours. *Cultu(u)renpolitiek*, 109-126.
- Mares, P. (2003). Distance makes the heart grow fonder: Media images of refugees and asylum seekers. *Refugees and Forced Displacement: International Security, Human Vulnerability, and the State*, 330-350.
- McNair, B. (2006). *Cultural chaos. Journalism, news and power in a globalised world*. New York: Routledge.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Richardson, J. E. (2007). *Analysing Newspapers. An approach form critical discours analysis*. New York: Palgrave MacMillan.
- Römkens, R. (2015). De Keulse kwestie: over de culturalisering van geweld en genderongelijkheid. *Sociologie*, 11(3), 565-575.
- Roeck, L. (2016). *Een klimaat van angst?* (masterscriptie). Geraadpleegd van lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/305/392/RUG01-002305392_2016_0001_AC.pdf
- Said, E. (1978 - herwerkte editie 2003). *Orientalism*. London: Penguin.
- Tavener, J. (2000). Media, morality, and madness: The case against sleaze TV. *Critical Studies in Media Communication*, 17(1), 63-85.
- Van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the press: Critical studies in racism and migration*. Routledge.
- Van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse : how social contexts influence text and talk*. Cambridge: Cambridge university press.
- Vogel, J. (2016). *Vluchtelingen - van alle kanten* (masterscriptie). Geraadpleegd van <https://thesis.eur.nl/pub/34668/De-Vogel.pdf>
- Vliegthart, R. (2007). Framing immigration and integration: Facts, parliament, media and anti-immigrant party support in the Netherlands.
- Walgrave, S., Soroka, S., & Nuytemans, M. (2007). The Mass Media's Political Agenda-Setting Power: A Longitudinal Analysis of Media, Parliament, and Government in Belgium (1993 to 2000). *Comparative Political Studies*, 41(6), 814- 836.